

**SERMAYE PİYASASI KURULU
DENETLEME DAİRESİ**

**“ABD SERMAYE PİYASALARINDA YAŞANAN SON GELİŞMELERİN VE
ABD’DE YÜRÜRLÜĞE GİREN 2002 TARİHLİ SARBANES-OXLEY KANUNU’NUN
TÜRK SERMAYE PİYASASI AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ”**

YETERLİK ETÜDÜ

**Levent ÖZKUL
Uzman Yardımcısı**

**Nisan 2003
İSTANBUL**

YÖNETİCİ ÖZETİ

Amerika Birleşik Devletleri (ABD) sermaye piyasaları, Enron skandalından sonra, hisseleri borsada işlem gören diğer büyük şirketlerin açıklamış olduğu bilanço ve kar rakamlarına olan güvenlerini yitirmişlerdir. Birçok yorumcu, ardı ardına büyük şirketlerde muhasebe usulsüzlüklerinin ortaya çıkmasını, sermaye piyasalarında bir çöküşün başlangıcının işaretleri olarak kabul etmişlerdir. Söz konusu skandalların rehberliğinde sermaye piyasalarının aksayan yönleri açık bir biçimde tespit edilebilmektedir.

ABD'de yürürlüğe giren, 25 Temmuz 2002 tarihli ve H.R. 3763 sayılı Sarbanes-Oxley Kanunu¹ (Kanun), ABD muhasebe uygulamalarını ve halka açık anonim ortaklıkların bağımsız dış denetim düzenini önemli biçimde değiştirmeyi amaçlamaktadır. Kanun'un getirdiği en radikal değişikliklerden biri, Halka Açık Şirketler Muhasebe Gözetim Kurulu'nun (PCAOB²) kurulmasını düzenlemiş olmasıdır. Söz konusu Kurul, bağımsız dış denetime tabi şirketleri, onları denetleyen dış denetim firmalarını ve bu firmalara bağlı olan ya da kendi kişisel mesleki sorumluluğu altında çalışan bağımsız denetçileri denetleyecektir. Bu amaçla PCAOB, bağımsız denetçilerin tescil edilmesi için bir kütük oluşturacak; bağımsız denetim işleri için kalite, ahlak, bağımsızlık ve gerekli gördüğü öteki standartları oluşturacak; kütüğe kayıtlı bağımsız denetim firmalarını belirlenen standartlar çerçevesinde denetleyecektir. Kurul, bağımsız denetim uzmanlarının, muhasebe ve denetim kurallarına uymalarını sağlamak da sorumlu olacaktır.

Kanun, ihraççıları menkul kıymetleri kayda alınan şirketler olarak tanımlamıştır. ABD'de, tüm ihraççılar bu Kanun'a tabidir. Şirketlerin ABD kökenli olup olmaması önemli değildir.

Diğer yandan, borsalara kote edilmiş şirketlerin tamamen bağımsız birer Denetim Komitesine (audit committee) sahip olmaları gerekmektedir. Halka açık şirketle ilgili, tüm denetim ve denetim dışı hizmetler için bu komitelerden önceden onay

¹ Public Company Accounting Reform and Investor Protection Act

² Public Company Accounting Oversight Board

alınması gerekmektedir. Komite üyeleri bağımsız olmalıdır. Üyeler halka açık şirketin yönetim kurulu tarafından seçilmelidir ya da yönetim kurulu bizzat bu görevi üstlenmelidir. İhraççılar, denetim şirketlerinde çalışması geçici veya sürekli olarak yasaklanmış kişileri denetim komitesi üyesi olarak görevlendiremezler. Ayrıca, komite bağımsız denetim kuruluşunun seçiminden ve yaptığı işin izlenmesinden sorumludur.

Şirketler, denetçilerden Kanun'a göre yapılması yasaklanan hizmetleri talep edemezler. Bir şirketin üst düzey yöneticilerinin bir denetim firmasında görev alması halinde, bu denetim firmasının söz konusu Şirket'e bir yıl süre ile bağımsız denetim hizmeti vermesi mümkün değildir. Ayrıca Kanun gereği, ihraççıların işin normal seyri içinde olmadıkça yöneticilere verilen kredilerin süresini uzatmaması ve bu kredileri yenilememesi gerekmektedir. Finansal raporlar, doğruluğuna ve yasalara uygunluğuna ilişkin olarak üst düzey yöneticiler tarafından onaylanmalıdır. Finansal raporların düzenlemelere uygun bir şekilde hazırlanmaması nedeniyle düzeltme istenmesi durumunda, yöneticilere kardan pay ya da ekstra nitelik taşıyan ödemeler yapılamaz. Kanun ile SEC'e, yöneticilere yapılan ödemeleri geçici olarak durdurma hakkı tanınmıştır.

Bir diğer önemli gelişme olarak, Kanun ile yeni suçlar oluşturulmuş ve cezai müeyyidelerde artışlar sağlanmıştır.

Türkiye'de ise Sarbanes-Oxley Kanunu'nun bağımsız denetim alanında getirdiği yeniliklere çok yakın değişikliklerin, SPK'nın Seri:X, No:19 sayılı Tebliğ'i ile gerçekleştirildiği görülmektedir. Buna göre, halka açık şirketlerde denetimden sorumlu bir komite kurulması, denetçilerin yapamayacakları işler, denetçinin rotasyonu, üst düzey yöneticilerin mali tabloları onaylamaları hususları düzenlenmiştir.

Bu çerçevede, Türkiye'de ve ABD'de yapılan söz konusu düzenlemeler birçok yönleriyle birbirine paralel hükümler içeriyor olmasına rağmen, Türk sermaye piyasalarındaki yeni düzenlemelerin kanun normu ile düzenlenmesinin uygun olacağı düşünülmektedir.

İÇİNDEKİLER:

KISALTMALAR	V
I- GİRİŞ	1
II- SARBANES-OXLEY KANUNU ÖNCESİ ABD'DE YAŞANAN OLAYLAR	2
III- SARBANES-OXLEY KANUNU	9
A) KURUMSAL YÖNETİM VE SORUMLULUK	9
1) <i>Denetim Komitesi (Audit Committee)</i>	9
a) Denetçilerin Gözetim Sorumluluğu	9
b) Denetim Komitesi Üyelerinin Bağımsızlığı	9
c) Denetim Komitesinin Ek Sorumlulukları	10
d) Denetim Komitesi Mali Uzmanının Açıklanması	10
e) Ön Onay	11
f) Denetim Komitelerine Sunulan Denetim Raporu.....	11
g) Şirket Avukatlarının Raporları.....	11
h) Menkul Kıymet İhraç Eden Yabancı Firmaların Muafiyetleri	11
2) <i>Mali Raporlar İçin Kurumsal Sorumluluk</i>	12
a) CEO ve CFO'ların Sorumluluğu.....	12
b) Diğer Yönetim ve Sorumluluk Hükümleri	13
3) <i>Ayrıntılı Mali Beyanlar</i>	15
a) Periyodik Raporlarda Yapılan Beyanlar	16
b) Yönetim ve Büyük Hissedarlar ile İlgili Beyanlar.....	16
c) Şirket İçi Kontrollerin Değerlendirilmesi	17
d) Halka Açık Firmanın Gerçek Zamanlı Beyanları	17
e) SEC'in Periyodik Denetimleri	17
4) <i>Analistlerin Çıkar Çatışması</i>	18
a) Analistlerin Bağımsızlığı	18
b) Olası Analist Anlaşmazlıklarının Beyanı	19

B) MUHASEBE REFORMU	19
1) <i>Halka Açık Şirketler Muhasebe Gözetim Kurulu (PCAOB)</i>	19
a) PCAOB Üyeliği	20
b) PCAOB'un görevleri	21
c) PCAOB'a Zorunlu Kayıt	21
d) Periyodik Raporlar ve Halkın Erişimi	22
2) <i>Kalite Kontrolleri ve Etik Standartların Denetimi</i>	23
a) Kanun'da Belirtilen Denetim Standartları	23
b) Şirket İç Kontrol ile İlgili Denetim Raporu	23
c) Denetçi Kalite Kontrol Standartları	24
d) Muhasebe Firmalarının Denetimi	24
e) Yaptırımlar	25
3) <i>Yabancı Muhasebe Firmaları</i>	26
C) DENETÇİNİN BAĞIMSIZLIĞI.....	27
1) <i>Yasaklanmış Denetim Dışı Hizmetler</i>	27
2) <i>Denetim Hizmetleri ve Denetim Dışı Hizmetler İçin Ön Onay</i>	27
D) YENİ SUÇLAR VE ARTAN CEZALAR.....	28
IV- TÜRKİYE'DE YENİ DÜZENLEMELER	30
V- SONUÇ VE ÖNERİLER.....	33
KAYNAKÇA	37

KISALTMALAR

1934 Kanunu	:1934 tarihli Menkul Kıymetler Kanunu (Securities Exchange Act of 1934)
ABD	:Amerika Birleşik Devletleri (United States of America)
CEO	:Baş İcra Sorumlusu (Chief Executive Officer)
CFO	:Baş Mali Sorumlu (Chief Financial Officer)
CFTC	:Mala Dayalı Vadeli İşlemler Borsası (Comodity Futures Trading Commission)
CPA	:Sertifikalı Muhasebeci (Certificated Public Accountant)
GAAP	:Genel Kabul Görmüş Muhasebe İlkeleri (General Accepted Accounting Principles)
PCAOB	:Halka Açık Şirketler Muhasebe Gözetim Kurulu (Public Company Accounting Oversight Board)
SEC	:Menkul Kıymetler ve Borsalar Komisyonu (Securities and Exchange Commission)
SPE	:Özel Amaçlı Kuruluşlar (Special-Purpose Entity)
SPK	:Sermaye Piyasası Kurulu
SPKn	:Sermaye Piyasası Kanunu
Kanun	:Sarbanes-Oxley Kanunu (Sarbanes-Oxley Act of 2002)

I- GİRİŞ

ABD sermaye piyasaları, 2001 yılında ve sonrasında büyük şirket iflaslarına sahne olmuştur. Enron, Worldcom, Global Crossing ve daha birçok şirkette yapılan muhasebe usulsüzlükleri ortaya çıkmıştır. Halka açık olan bu şirketlerin iflasları, piyasaları derinden sarsmıştır; hisse senetlerinin fiyatlarında (%99'a varan oranlarda) yaşanan düşüşler yatırımcıların zarar görmesine neden olmuştur. Meydana gelen muhasebe skandalları sonrasında güven kaybına uğrayan yalnızca hisseleri borsalarda işlem gören şirketler değil, bu şirketlerin hesaplarını inceleyen bağımsız denetim şirketleri de olmuştur.

ABD Senatosu 25 Temmuz 2002'de "Sarbanes-Oxley Act" isimli kanunu kabul etmiştir. Kanun'un çıkarılma amacı halka açık şirketlerde muhasebe hizmetlerinin, finansal raporların ve bağımsız denetçilerin kalitesinin artırılması ve şeffaflığın sağlanmasıdır.

Bu bağlamda, çalışmamızın "Sarbanes-Oxley Kanunu Öncesi ABD'de Yaşanan Gelişmeler" başlıklı bölümünde, ABD sermaye piyasalarında yaşanan olağan dışı gelişmelere değinilmiştir.

Müteakip bölümde, sermaye piyasalarında gözlenen bu değişimlerin etkilerini en aza indirmek ve daha güvenli bir yatırım ortamı sağlamak amacıyla çıkarılan Sarbanes-Oxley Kanunu'nun belli başlı yönleri ele alınmıştır. Yapılan düzenlemeler, "Kurumsal Yönetim ve Sorumluluk", "Muhasebe Reformu", "Denetçinin Bağımsızlığı" ve "Yeni Suçlar ve Artan Cezalar" başlıkları altında sınıflandırılarak izah edilmiştir.

Çalışmanın dördüncü bölümünde, Türk sermaye piyasalarında yapılan son düzenlemeler ana hatlarıyla belirtilerek, bu düzenlemelerin Sarbanes-Oxley Kanunu ile çakışan yönlerine değinilmiştir.

Sonuç bölümünde ise, çalışmanın daha önceki bölümlerinde izah edilen hususlar kısaca irdelenerek, Türk sermaye piyasaları için bazı öneriler getirilmiştir.

II- SARBANES-OXLEY KANUNU ÖNCESİ ABD'DE YAŞANAN OLAYLAR

Piyasaların etkin bir şekilde çalışabilmesi güvenilir bilgiye bağlıdır. Yatırımcılar, kredi verenler ve çalışanlar açısından şirketler hakkında yeterli, doğru ve güvenilir bilginin ne kadar önemli olduğu, Amerikan piyasalarında 2001 ve 2002'nin ilk yarısında ortaya çıkan muhasebe skandalları ve finansal düzensizlikler sonrasında kamuoyu tarafından daha iyi anlaşılır hale gelmiştir. Hatırlanacağı üzere ilk skandal Enron şirketinde ortaya çıkmıştır. Bunu Global Crossing, Adelphia Communications, Tyco, AOL Time Warner, Rite Aid, Xerox, Imclone, Worldcom ve Qwest şirketlerinin hesaplarında ortaya çıkan muhasebe skandalları izlemiş (Cunnigham. 2002:7-9); Vivendi Universal ve France Telecom ise bu skandallar zincirinin son halkasını oluşturmuştur (Aysan. 2002). Meydana gelen bu skandalların “neden şimdi?” gerçekleştiği sorusu tüm finansal piyasalarda sorulmaktadır. Yorumların birçoğu, bunda “iş ahlakındaki çöküş”ün etkili olduğu yönündedir (Coffee. 2003). Ayrıca “bulaşıcı hırs” ve benzeri trendler de bu sorunun cevabı olarak ortaya atılmıştır (Norris. 2002). Bunların dışında, bu skandalların birkaç “dolandırıcı” yöneticinin ve “ihmkar ve dikkatsiz” yönetim kurullarının etkisiyle olduğu yönünde de görüşler mevcuttur (Powers. 2002).

Amerika'da meydana gelen muhasebe skandalları sonrasında aslında güven kaybına uğrayan yalnızca hisseleri borsalarda işlem gören şirketler değil, bu şirketlerin hesaplarını inceleyen bağımsız denetim şirketleri de olmuştur. Bundan daha da önemlisi, kamuoyunda denetçilerin uygulamış oldukları ve şirketlerin performanslarını ölçen muhasebe standartları sorgulanır hale gelmiştir (Özyürek. 2002). MIT'nin öğretim üyelerinden Paul Krugman, Amerika için asıl dönüm noktasının 11 Eylül değil, Enron'un skandal batışı olduğu görüşünü savunmaktadır (Krugman. 2002a). Çünkü, muhasebe skandallarında domino etkisinin başlangıç noktası, Enron'un iflası olmuştur.

Enerji sektöründe faaliyet gösteren Enron şirketi, 2000 yılında dünyadaki ilk 500 şirket arasında 5'inci sırada bulunmaktaydı (Fortune. 2001). 2000 yılı gelirleri 100 milyar doları aşan Enron (Enron Corp. 2001), Ekim 2001'de zarar açıklamış, Kasım 2001'de geçmişe yönelik olarak gelirlerini düzeltmiş ve Aralık başında da iflasını

istemiştir. Bu iflasın beklenmedik bir şekilde gerçekleştiği, Goldman Sachs'ın 9 Ekim 2001'de yayımladığı bir raporda Enron için "Still the best of the best"³ başlığının kullanılmasından da anlaşılmaktadır (Tamer. 2002a). Enron'un iflasına giden yoldaki en önemli kilometre taşlarından birisi, kanuni ve/veya kanun dışı olarak uygulanan bazı muhasebe işlemleri neticesinde, Enron dışında kurulmuş Özel Amaçlı Kuruluşlar (SPE) kanalıyla risklerin ve zararların bilanço dışına çıkarılarak gizlenmesi ve Şirket'in olduğundan daha karlı gösterilmesi olmuştur. Ayrıca, bazı muhasebe dokümanlarının imha⁴ edilmiş olması Şirket'te ahlaki bir çöküntünün yaşandığını göstermektedir (Ribstein. 2002:6-13). Geline nokta şirket yöneticileri, büyük ölçüde maaş, prim veya hisse senedi opsiyonları yoluyla kendi servetlerini artırmak için kanun dışı ve/veya ahlak dışı davranışlara girmişlerdir (Cuningham. 2002:7-17; Akyüz. 2002:7-13).

Dikkat çeken konulardan biri de, halka açık şirketleri yatırımcılar adına denetlemekle veya izlemekle yükümlü olan bağımsız denetim şirketlerinin görevlerini yapmamış olması ve bu durum karşısında sistemde düzenleyici otorite olarak yer alan kamu kurumlarının çaresiz kalmasıdır. Ayrıca bağımsız denetim firmaları için danışmanlık önemli bir gelir kaynağı haline gelmiştir (Akyüz. 2002). Örneğin Enron firması, Andersen'e 2000 yılında bağımsız denetim için 25 milyon ABD Doları ücret öderken, aynı yıl danışmanlık için 27 milyon ABD Doları ödemedi bulunmuştur. Bunların yanında, 2000'de Andersen, Enron'un Özel Amaçlı Kuruluşları'na (SPE) vermiş olduğu danışmanlık hizmetleri nedeniyle 5,7 milyon ABD Doları kazanmıştır (Özyürek. 2002).

Los Angeles Times'dan Robert Scheer, 25 Haziran tarihli yazısında şu soruyu sormaktadır: "Enron yöneticilerinin ve giderek uzayan 'Kim Kimdir?' listesindeki büyük şirket yöneticilerinin hukukî dalaverelerinin, ülke ekonomisi üzerinde, uzun vadede Amerika karşıtı teröristlerden daha fazla tahribat yarattığına kuşku var mı?" ABD'de tartışmalar özellikle Enron şirketinin bazı yönetim kurulu üyelerinin politika ve

³ "Hala, en iyinin en iyisi."

⁴ Enron şirketinin bağımsız denetimini yapmakta olan Andersen, skandalın ortaya çıkmasının ardından ilgili denetçi tarafından Enron ile ilgili bir çok dokümanın yok edildiğini, binlerce elektronik posta mesajının silindiğini kabul etmiştir (Cuningham. 2002:7-17).

bürokrasiyle herhangi bir şekilde ilişkili olduğu, hatta şirketin danışmanları ve bazı yöneticilerinin ABD’de finansal kesimde düzenleyici otorite olarak faaliyet gösteren kamu kuruluşlarıyla da bağlantılı olduğu, bağımsız denetim şirketlerinin bazı usulsüz işlemlere göz yumduğu ve benzer durumda bir çok bağımsız denetim şirketi olduğu konularında yapılmıştır (Akyüz. 2002).

Enron olayında, Andersen’e peer review⁵ yapan firma Deloitte&Touche’tu. Deloitte&Touche, Enron olayından önce Andersen’in “Peer Review” dediğimiz denetimini tamamlamış ve raporunu hazırlamıştı. Rapor yayınlanma aşamasındayken Enron olayı patlak vermiştir (Tamer. 2002b). Sonuçta, Deloitte&Touche Andersen metodolojisinin geçerli olduğunu ifade etmiştir (Active Finans. 2002).

Diğer yandan, Enron skandalının ardından Worldcom şirketinin de bazı muhasebe sorunlarının olduğu ortaya çıkmıştır. Worldcom’un mali denetimini de Enron’da olduğu gibi mali denetim ve danışmanlık şirketi Andersen’in yürütüyor olması dikkat çekmektedir. Andersen, Worldcom muhasebe yetkililerinin önemli bilgileri vermediği ve kendi denetçilerine danışmadığı iddiasıyla savunma yapsa da; bu durum, Enron skandalındaki rolü nedeniyle batma noktasına gelen danışmanlık şirketi için yeni bir darbe olacağı görülmektedir. Worldcom’dan yapılan açıklamada, şirketin 2001 ve 2002 ile ilgili raporlarının denetimi için Andersen’den vazgeçip KPMG firmasıyla anlaşığı ve bu firmanın yapacağı denetim sonucunda şirketin gerçek mali durumunu gösteren raporlar hazırlanacağı ifade edilmiştir (Gordon. 2003:10-19)

Skandallara genel olarak bakıldığında, bazı şirket iflaslarında benzer özelliklerin varlığı dikkat çekmektedir. Cunningham’a göre, “dört büyükler” olarak nitelendirilebilecek Enron, Global Crossing, Qwest ve Worldcom skandallarının karakteristikleri tesadüfi değildi. Öncelikle şirketlerin dördü de gençti ve son on yıl içerisinde hepsi de halka arz gerçekleştirmişti. İkincisi, kurumsal yönetim sistemleri

⁵ Peer Review, bir kuruluşun denetimini gerçekleştiren bağımsız denetim kuruluşunun denetim süreci ve raporlarının diğer bağımsız denetim kuruluşlarının denetçilerinden oluşan bir denetim ekibi tarafından incelenmesidir.

ABD’de 1977 yılında gönüllülük esasına dayalı olarak uygulanmaya başlayan bu sistem, 1988 yılından itibaren zorunlu hale gelmiştir. Halka açık şirketler için Peer Review sistemine ilişkin ilke ve esaslar, Securities and Exchange Commission Practice Section tarafından belirlenmekte ve uygulanmaktaydı.

“gevşek”ti ve muhasebe sistemleri “korkunç”tu. Genel olarak bu firmalar, diğer şirketlere karşı “saldırgan” bir büyüme stratejisi izliyorlardı. Son olarak, şirketlerin dördünün de bağımsız denetimini Arthur Andersen gerçekleştirmektedir (Cunningham. 2002:7-17).

Global Crossing, gerçekte olmayan nakit akımlarını mali tablolarına yansıtmaktaydı. Şirket, Asya’da bulunan bir yan kuruluşu ile gerçekte olmayan ticari ilişkiler kurmuş, hayali olarak nakit akımları yaratmış, daha sonra bu nakit akımlarından elde ettiği gelirlerini mali tablolarına yansıtarak şirketi olduğundan daha değerli göstermekteydi. Şirket’in yöneticileri sık sık değişmekteydi, dolayısıyla ciddi bir yönetim stratejisi bulunmamaktaydı (Cunningham. 2002:11-12).

Krugman, Enron, Dynegy, Adelphia ve WorldCom örneklerinde yolsuzlukların nasıl yapıldığını göstermek için bir dondurma firmasını model olarak kullanarak konuyu şöyle izah etmektedir (Krugman. 2002b):

"...İlk olarak Enron stratejisini ele alalım. Önce, önümüzdeki otuz yıl boyunca müşterilerinize hergün bir külah dondurma satmayı içeren bir anlaşma imzalarsınız. Dondurmaların üretimine ve satışına ilişkin maliyetleri kafanıza göre aşağı çektikten sonra gelecekteki bütün satışlardan elde edilecek bu abartılmış kar projeksiyonunu bu yılki mali tablolarınıza yansıtırsınız. Bir anda son derece karlı bir işletmeniz olmuştur. Artık hisselerinizi şişirilmiş fiyatlardan satabilirsiniz.

İkinci olarak Dynegy stratejisine bir bakalım. Dondurma satışlarınız karlı değildir ama yatırımcıları gelecekte karlı olacağına ikna edersiniz. Ardından sokağın biraz aşağısındaki bir diğer dondurmacıyla gizli bir anlaşmaya girer, hergün birbirinizden karşılıklı olarak yüzlerce külah dondurma alırsınız -veya daha da iyisi alır gibi yaparsınız; ne de olsa onca dondurmayı bir o dükkana bir sizinkine karşılıklı taşıma zahmetine girişmeye gerek yoktur. Sonuçta, gelecekte çok parlak olacak bir işin en büyük oyuncularından birisi olarak hisselerinizi şişirilmiş fiyatlardan satabilirsiniz.

Adelphia’nın stratejisi; Müşterilerinizle çok sayıda sözleşme imzalarsınız ve yatırımcıların sözleşmelerin karlılığından çok hacmine odaklanmasını sağlarsınız. Bu kez hayali sözleşmeler imzalamakla vakit kaybetmenize gerek yok, tek yapacağınız çok

sayıda hayali müşteriler yaratmak. Abonelerinizin sayısındaki olağanüstü artış karşısında analistler size yüksek notlar vermekten kendilerini alamayacaklar ve siz de hisselerinizi şişirilmiş fiyatlardan satabileceksiniz.

Son olarak Worldcom stratejisine bir göz atalım. Burada hayali satışlar üretmeyecek tersine var olan bir şeylerden kurtulacaksınız. Kurtulacağınız şeyin maliyetler olması işin püf noktasıdır. Bunun için üretiminizin parçası olan (süt, şeker, çikolata gibi) faaliyet maliyetlerinizi satın aldığınız yeni dondurma makinasının bir parçası gibi göstereceksiniz. Böylelikle, hiç de karlı olmayan işiniz, kağıt üzerinde, sadece yeni sabit kıymetler almak için finansman kullanan son derece karlı bir iş haline dönüşecek. Artık hisselerinizi şişirilmiş fiyatlardan satabilirsiniz.”

ABD'de yayımlanan bir araştırma 90'lı yıllarda üst düzey yönetici maaşlarının yüzde 570 arttığını göstermektedir. Aynı dönemde yaşanan kar artışı yüzde 114'te kalmıştır. İşçi ücretlerindeki artış ise ancak yüzde 37'ye ulaşmıştır. CEO'lar 20 yıl önce ortalama çalışan ücretinin 40 katı ücret alırken bugün 600 katı kadar ücret almaktadır. Şirketin bütün performansından sorumlu tutulan CEO'ların en önemli amaçları şirketin piyasa değerini artırmaktır. CEO'lar bu standarda göre değerlendirilmiş, övülmüş, ödüllendirilmiştir. Müşteriler, çalışanlar ve genel olarak toplum geri plana itilmiştir. CEO'nun tek gerçek sorumluluğu hissedarların çıkarlarına hizmet etmek olmuştur. Her şeye karşın hissedarların çıkarlarını ön plana çıkarmanın verebileceği zararlar görülemediği. Oysa ki çalışanlar yaptıkları işten uzaklaşmış, müşteriler ise kendilerini birer “dolar işareti” olarak görmeye başlamışlardır. Amerikan Müşteri Tatmin Endeksi 1990'ların ortalarından bu yana şiddetle düşmeye başlamıştır (Yenal:2002).

İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. İzzettin Önder, Enron ve Worldcom olaylarının ortak yönleri olduğunu belirtmektedir (2002). Bu skandalların bir istisna olmadığını, sistemin “laçkalığını” gösterdiğini söylemektedir: "Her iki olay da en zengin ülkede, denetimin en iyi yapıldığı zannedilen çok büyük kuruluşlarda gerçekleşti. Milyarları kar diye dağıtmışlar ve ne Andersen ne de kendi denetçileri uyanmış. Gücü ele geçirdikten sonra şeffaflık diye bir şey kalmıyor.”

Yapılan yorumlar arasında dikkat çekici olanlardan biri de, ABD’de yaşanan şirket skandallarının özellikle de Enron skandalının, kurumsal kültürü değiştirecek nitelikte olduğudur. Aynı yorumda artık güvenilecek bir kurum kalıp kalmadığı sorgulanmakta ve durumun ciddiyetinin kavranması açısından şu ilişki ortaya konmaktadır: Mala Dayalı Vadeli İşlemler Borsası’nın (Commodity Futures Trading Commission-CFTC), Enron şirketinin enerji üzerine vadeli işlem sözleşmelerinde çok büyük tutarlarda işlem hacmi olmasına göz yumduğu; o tarihte CFTC başkanı olan Wendy Gramm’ın daha sonra Enron şirketinin yönetim kurulu üyesi olarak görev yaptığı ifade edilmektedir (Business Week. 2002).

Robert Jensen 27 Haziran'daki yazısında, "POCLAD" (Program on Corporations, Law and Democracy⁶) adlı sivil bir kuruluş tarafından hazırlanan "Defying Corporations, Defining Democracy⁷" adlı kitabı değerlendirmiştir. Jensen'a göre kitap, bugüne kadar yapıldığı gibi, şirketlerin "kötü uygulamaları" üzerinde durmak ve şirketlerin demokrasiyi yozlaştırdığını söylemek yerine, doğrudan doğruya şu tezle yola çıkmaktadır: "Şirketlerin çağımızdaki yükselişi, anlamlı bir demokrasinin ölümü anlamına gelmektedir." Jensen'ın yazısında adı geçen "Participatory Economics" (Katılımcı Ekonomiler) gibi sistem tartışmaları da ABD'de giderek yaygınlaşmaktadır.

Sabancı Üniversitesi Öğretim Üyesi Doç. Dr. Oğuz Babüroğlu ise bütün bu gelişmelere karşın General Motors, Ford, Microsoft, IBM gibi büyük ABD şirketlerinin çok geniş çaplı bir etik anayasası olduğunu belirterek, Enron olayını sistemde bir istisna olarak görmektedir (Yenal. 2002): "Büyük şirketlere girdiğinizde ne rüşvet verebilirsiniz, ne hediye kabul edebilirsiniz. Sistem hem çalışanın hem toplumun haklarını savunuyor. Enron'la ortaya çıkan ve Andersen'i de yok eden 'ahlaksız davranış'ların şirketlere maliyeti çok arttı. ABD bu konuda çok titiz. 11 Eylül'den sonra nasıl kendini soruşturuyorsa, Enron'dan sonra da öyle soruşturuyor.”

SEC tarafından konuya ilişkin olarak ilk açıklamalar SEC Başkanı Harvey L. PITT tarafından yapılmıştır. PITT yapmış olduğu açıklamalar ile SEC’nin muhasebe

⁶ Şirketler, Demokrasi ve hukuk Programı

⁷ Şirketlere Karşı Koymak, Demokrasiyi Sınırlamak

konusunda faaliyet gösteren kuruluş ve kişilerle ilgili düzenleme yapacak yeni bir kurul üzerinde çalıştığını açıklamıştır. Oluşturulması öngörülen kurulun bir yandan denetim ilkeleri ile ilgili standartları geliştirme çalışması yapacağı ifade edilirken bu alanda faaliyet gösteren kuruluşlar nezdinde de denetim faaliyetlerinde bulunacağı belirtilmektedir. SEC tarafından alınan önlemlerden biri de Arthur Andersen firmasının bağımsız denetim raporlarının ve ilgili şirketlerin mali raporlarının yeniden incelemeye alınmasıdır.

Açıkça görüldüğü üzere, şirket skandalları ABD mali piyasalarında şiddetli bir şekilde güven bunalımı yaratmıştır. Böyle bir ortamda ihtiyaç duyulan reformlar ise Temmuz 2002’de yürürlüğe giren Sarbanes-Oxley Kanunu vasıtasıyla yapılmıştır.

III- SARBANES-OXLEY KANUNU

A) KURUMSAL YÖNETİM VE SORUMLULUK

1) Denetim Komitesi (Audit Committee)

Kanun ile halka açık şirketlerde bir Denetim Komitesi bulunması zorunluluğu getirilmiştir. Denetim Komitesi ile ilgili olarak yapılan düzenlemeler aşağıda özetlenmiştir.

a) Denetçilerin Gözetim Sorumluluğu

Kanun denetim firmasının atanması, ücretinin ödenmesi ve yaptığı işin gözden geçirilmesi görevini Denetim Komitesine vermiştir. Denetim firması ile şirket arasında finansal raporlama ile ilgili sorunların giderilmesi Denetim Komitesinin sorumluluğundadır. Denetim Komiteleri, denetçilerin tayininden, ücretlerinden ve gözetiminden doğrudan sorumludurlar ve denetçilerin doğrudan Denetim Komitesine rapor vermeleri gerekmektedir.

b) Denetim Komitesi Üyelerinin Bağımsızlığı

Denetim Komitesi üyeleri şirket yönetim kurulunun üyesi ve bağımsız olmalıdırlar. Bağımsız sayılmak için Denetim Komitesi üyesi, halka açık bir firmadan herhangi bir danışmanlık, müşavirlik ya da başka bir hizmet için karşılık kabul edemez, ya da yetkisi haricinde halka açık firmanın yan kuruluşlarına bağlı olamaz. Üyeler bağımsızdır. Şirketten Denetim Komitesi üyesi olmaları nedeniyle herhangi bir ücret talep edemezler. Ancak sermayenin %5'inden fazlasına sahip olmamak kaydı ile yönetim kurulu üyesi veya şirket çalışanı olarak ücret almaları doğaldır. Denetim Komitesi işlerini sağlıklı bir şekilde yürütebilmek amacıyla dışarıdan danışmanlık hizmeti alabilir.

c) Denetim Komitesinin Ek Sorumlulukları

Kanun, Denetim Komitelerinin;

- muhasebe, şirket-içi kontrol ya da denetim konuları ile ilgili şikayetleri ele almak için prosedürlerinin bulunmasını,
- ilgili çalışanlar tarafından muhasebe ya da denetim meseleleri ile ilgili kamuyu aydınlatma işlemleri ile ilgili prosedürleri belirlemesini,
- görevlerini yapabilmeleri açısından gerekli olduğu düşünülen bağımsız danışman ve müşavir görevlendirme yetkisine sahip olmasını;
- Denetim Komitesi tarafından görevlendirilen denetçiye ve müşavirlere ödenmesi için, uygun finansmana sahip olmasını, öngörmektedir.

d) Denetim Komitesi Mali Uzmanının Açıklanması

Kanun'a göre, halka açık firmaların Denetim Komitelerinin üyeleri arasında en azından bir tane "mali uzman" bulundurup bulundurmadıklarını açıklamaları gerekmektedir. SEC bir kişinin "mali uzman" olabilirdiğini değerlendirirken, GAAP ve mali beyannameleri anlayıp anlamadığını, mali beyannameler hazırlama ya da denetleme deneyiminin olup olmadığını ve genellikle benzer halka açık firmaların muhasebesi ile bağlantılı olarak muhasebe ilkelerini uygulamasını, şirket-içi muhasebe kontrolleri konusunda deneyiminin olup olmadığını ve Denetim Komitesinin görevlerini anlayıp anlamadığını göz önünde bulunduracaktır.

New York Borsası standartları, halihazırda borsaya kote olan şirketlerin Denetim Komitesi üyelerinin mali yönden bilgili olmalarını ve en az bir yıl süre ile muhasebe ya da mali yönetim deneyiminin bulunmasını gerektirmektedir.

e) Ön Onay

Halka açık bir şirketin Denetim Komitesi, şirkete halka açık firmanın denetçisi tarafından sağlanan tüm hizmetleri (denetim ve denetim dışı hizmetler) önceden onaylamış olmalıdır.

f) Denetim Komitelerine Sunulan Denetim Raporu

Halka açık bir şirket denetçisi şirketin Denetim Komitesine, kullanılacak olan önemli muhasebe politikalarını/uygulamalarını ve GAAP çerçevesinde yönetim ile tartışılan tüm alternatif finansal bilgi işleyişlerini ve denetçinin tercih etmiş olduğu işleyişi, denetçi ile yönetim arasındaki her türlü muhasebe anlaşmazlığını ve diğer maddi yazılı haberleşmeleri zamanında rapor edecektir.

g) Şirket Avukatlarının Raporları

Halka açık firmaların temsili konusunda SEC ile bağlantılı işleri yapan avukatların asgari mesleki standartlarının yanısıra SEC tarafından belirlenen bazı yükümlülükleri bulunmaktadır. Buna göre bir şirket avukatı, mali görevlerin ihlaline ilişkin kanıtları, şirket ya da acentenin başka benzeri ihlallerini ve menkul kıymetler ile ilgili düzenlemelere aykırılıkları, şirketin hukuk baş müşavirine ya da CEO'suna (ya da bunların eşdeğerinde bir yöneticisine) rapor etmesi gerekmektedir.

h) Menkul Kıymet İhrac Eden Yabancı Firmaların Muafiyetleri

Uygulamada Denetim Komitesi ile ilgili kurallar benimsenene kadar, SEC'in Denetim Komitesi şartlarının bir kısmı ya da tamamı için muafiyet yoluyla ya da borsaların kuruluş ülkesi kanunları ve uygulamalarına dayanarak halka açık yabancı firmalara muafiyet tanınmasına imkan verilmiştir.

1 Ağustos 2002 tarihinde, New York Borsası Denetim Komiteleri ile alakalı olarak bir dizi hüküm içeren en son kurumsal yönetim kurallarını duyurdu. Bu kurallar gereği, New York Borsası Denetim Komitesi şartlarına uymak yerine, halka açık

yabancı özel firmaların kendilerinin kurumsal yönetim uygulamalarının New York Borsası kurallarından hangi yönlerden ayrıldığını açıklamaları gerekmektedir. NASDAQ'ta, halka açık yabancı özel firmaların kuruluş ülkesi uygulamasından dolayı Birleşik Devletler kurumsal yönetim liste standartları ile ilgili tüm muafiyetleri açıklamaları gerektiği şeklinde kurallar getirilmiştir.

2) Mali Raporlar İçin Kurumsal Sorumluluk

a) CEO ve CFO'ların Sorumluluğu

Halka açık şirketler tarafından SEC'e bildirilen yıllık ve üç aylık periyodik raporlarda⁸ Şirket'in CEO'sunun ve CFO'sunun,

- raporu gözden geçirdiğini,
- kendi bilgilerine dayanarak, raporun maddi bir gerçek ile ilgili olarak doğru olmayan bir beyan içermediğini ya da beyanların yapılması için gerekli olan maddi bir gerçeği beyan etmeyi ihmal etmediğini, ya da bu beyanların yapıldıkları şartların ışığı altında yanıltıcı olmadıklarını,
- kendi bilgilerine, mali beyannamelere ve rapora dahil olan diğer mali bilgilere dayanarak, her türlü maddi bakımdan halka açık firmanın raporda belirtilen tarih itibarıyla ve bu tarih için mali durumunu ve sonuçlarını adil biçimde sergilediklerini,
- kendisi ve diğer onaylayan sorumluların;
 - halka açık firma için “kamuyu aydınlatma kontrol ve prosedürleri” koymak ve devam ettirmekten sorumlu olduklarını,
 - özellikle periyodik raporun hazırlandığı dönem içerisinde maddi bilgilerin kendilerine bildirilmesini sağlayacak ilgili kamuyu aydınlatma kontrolleri ve prosedürleri hazırladığını,
 - halka açık firmanın kamuyu aydınlatma kontrollerinin ve prosedürlerinin geçerliliğini rapor tarihinden itibaren 90 gün içerisinde değerlendirdiğini,

⁸ 1934 tarihli Securities and Exchange Act'in 13(a) ve 15(d) maddeleri uyarınca verilen raporlar.

— raporda gerekli değerlendirmeye dayalı olarak kamuyu aydınlatma kontrolleri ve prosedürlerinin geçerliliği ile ilgili kararlar sunduğunu,

- kendisinin ve diğer onay veren sorumluların;

— şirket içi kontrollerin tasarımında ya da uygulanmasında halka açık firmanın mali verileri kaydetmesini, işlemlerini, özetlemesini ve raporlamasını olumsuz etkileyebilecek tüm önemli noksanları açıkladıklarını ve halka açık firmanın denetçileri için şirket içi kontrollerdeki tüm maddi zayıflıkları belirlediklerini,

— maddi olsun ya da olmasın, halka açık firmanın şirket içi kontrollerinde önemli bir rolü bulunan yönetim çalışanlarını ve diğer çalışanları ilgilendiren her türlü usülsüzlük,

hususunda Denetim Komitesine açıklamada bulduklarını,

• kendisinin ve onay veren diğer sorumluların raporda, şirket içi kontrollerde ya da şirket içi kontrolleri değerlendirme tarihleri sonrasında etkileyebilecek önemli noksanlıklar ve maddi zayıflıklar ile ilgili her türlü düzeltici önlem de dahil olmak üzere diğer nedenlerde önemli değişiklikler olup olmadığını belirttiklerini,

beyan etmiş olmaları gerekmektedir.

Ayrıca CEO ve CFO'lar, hazırlanan raporun 1934 tarihli Menkul Kıymetler Kanunu'nun 13(a) ve 15(d) bölümleri şartlarına tamamen uygun olduğunu ve periyodik raporda bulunan bilgilerin her açıdan halka açık firmanın mali durumunu ve sonuçlarını adil biçimde gösterdiğini ifade eden ikinci bir beyan daha vereceklerdir.

b) Diğer Yönetim ve Sorumluluk Hükümleri

Kanun, halka açık firmaların kamuyu aydınlatma kontrolleri ve prosedürlerinin 1934 Kanunu raporlama yükümlülüklerini karşılamaya yetecek genel bir sistem kurmasını ve devam ettirmesini de gerektirmektedir. Bu kurallar rapor veren şirketlerin mali raporlama yükümlülükleri ile ilgili olarak şirket içi kontrol sistemleri kurmalarını ve devam ettirmeleri gereklerini tamamlamak amacıyla getirilmiştir. Kanun kurumsal yönetim ile ilgili olarak özellikle şirketlerin memurlar ve müdürler ile ilişkileri ile ilgili olmak üzere başka kısıtlamalar da getirmektedir.

i) İkramiye ve Karların Ceza Olarak Geri Alınması

Halka açık bir firmanın, yetkinin kötüye kullanılması yoluyla maddi bir hata nedeniyle mali beyannamelerini yeniden vermesinin istenmesi halinde,

- ilgili memur tarafından halka açık her bir firmadan daha sonradan tekrar beyan edilen kamuya açık belgelerin ilk ilan edilmesinin ardından geçen 12-aylık süre zarfında alınan her türlü ikramiye ya da diğer teşvik-tabanlı ya da özsermaye-tabanlı tazminatın,

- halka açık her bir firmanın ilgili sorumlusu tarafından, Şirket menkul kıymetlerinin satışından (12 aylık zaman zarfında) elde edilen her türlü karın,

CEO ve CFO tarafından iade edilerek halka açık firmanın zararlarının tazmin edilmesi sağlanabilecektir.

ii) Yöneticilere Kişisel Kredi Yasağı

Kanun, halka açık bir firmanın herhangi bir müdürüne veya yönetici memuruna (ya da bunların eşdeğerine), mevcut piyasa koşulları dışında kredi kullandırmasını yasaklamaktadır. Yasak, halka açık her bir firma tarafından veya firmanın yan kuruluşları tarafından doğrudan ya da dolaylı olarak verilen krediler için geçerlidir. Kanun'un çıkarıldığı tarihte mevcut kredilerin şartlarında önemli bir değişiklik yapılmamış olması veya kredilerin yenilenmemiş olması gerekmektedir. Bu yasak belirli ülke içi iyileştirme ve ülke içi üretim kredileri, tüketici kredisi, açık uçlu kredi planları, bu kredinin halka açık her bir firmanın tüketici kredisi işini yaptığı türden bir kredi olması, genellikle halka verilen kredi türü olması ve halka sunulan kredi şartlarından daha iyi şartlarının olmaması kaydıyla sınırlı istisnalara tabidir. Söz konusu şirketin faaliyetleri arasında fon toplamak ve fon kullandırmak varsa, emsallerinden farklı koşullar taşımamak şartıyla yöneticilere kredi kullandırılabilir.

iii) Yanıltıcı Eylemler

Kanun, halka açık bir firmanın kendi idaresindeki çalışanları ya da müdürlerinin, firmanın mali beyannamelerini maddi olarak yanıltıcı hale getirmek amacıyla hile yoluyla etkileyen, icbar eden, manipüle eden ya da yanıltan her türlü eylemi yapmasını yasaklamaktadır.

iv) Üst Düzey Mali Sorumlular İçin Etik Kuralları

Halka açık firmaların, üst düzey mali sorumlular için etik kurallar benimseyip benimsemediklerini, benimsenmemişse bunun nedenini açıklamaları gerekmektedir.

Kanun gereği bir etik kural aşağıdakileri desteklemek için makul derecede gerekli olan ilgili standartları içine almalıdır:

(a) kişisel ve mesleki ilişkiler arasındaki ihtilafların ele alınması da dahil olmak üzere dürüst ve etik hareket tarzı,

(b) halka açık bir firmanın periyodik raporlarında tam ve adil, zamanında ve anlaşılır beyan,

(c) ilgili kurallar ve düzenlemelere tam uygunluk.

Hem New York Borsası, hem de NASDAQ'a göre, kendilerine kote olan şirketlerin çalışma kuralları ve etik kurallar benimsemeleri gerekmektedir.

3) Ayrıntılı Mali Beyanlar

Tüm önemli bilanço dışı işlemlerin, yükümlülüklerin ve proforma finansal bilgilerin dipnotlarda açıklanması gerekmektedir. Ayrıca şirketler, finansal durumdaki değişiklikleri eş anlı olarak kamuya açıklamakla yükümlüdürler. Yöneticilerin, çalışanların ve %10'dan fazla paya sahip ortakların ortaklık payındaki değişikliklerin işlemi takip eden 2 iş günü içerisinde kamuya duyurulması gerekmektedir. İhraççılar ayrıca, Denetim Komitelerinde muhasebe düzenlemelerine hakim uzman çalıştırıp çalıştırmadıkları, çalıştırmıyorlarsa gerekçeleri hakkında açıklama yapmalıdırlar. Kanun

halka açık firmaların daha kapsamlı beyanlar yapmalarını gerektiren yeni şartlar getirmektedir.

a) Periyodik Raporlarda Yapılan Beyanlar

Şarta bağlı zararlar da dahil olmak üzere, tüm mali tablolarda pasifte yer almayan yükümlülüklerle ilişkin bilgi verilecektir. Ayrıca mali duruma ilişkin olarak, periyodik raporlar, basın bültenleri ve diğer yollar ile kamuya duyurulan her türlü açıklamada ileriye dönük olarak yer alacak tahminlerin yanıltıcı olmaması ve şirketin mali durumu ve faaliyet sonuçları ile ilişkilendirilmesi gerekecektir. Halka açık şirketler, yöneticilerinin uymak zorunda oldukları etik kurallar oluşturarak bunları ve bu kurallarda meydana gelecek değişiklikleri açıklayacaklardır.

Kanuna göre halka açık şirketlerin mali tabloları ve özel durum bildirimleri en az üç yılda bir SEC tarafından gözden geçirilecektir. Hata ve hile ile mali tabloları yeniden kamuya açıklanmak zorunda kalan şirketlere, hisse senedi oynaklığı fazla olan şirketlere ve yüksek piyasa değeri olan şirketlere bu gözetimde öncelik verilebilecektir.

Her mali rapor, GAAP ile uyumlu şekilde hazırlanmalı ve SEC'e verilmesi gereken mali beyannameleri içermeli; ayrıca GAAP ve ilgili menkul kıymet kuralları uyarınca denetçi tarafından belirlenen tüm maddi düzeltme ayarlamalarını yansıtmalıdır.

Buna ilave olarak SEC, üç aylık ve yıllık mali raporlarda;

-bilanço dışı tüm maddi işlemleri, düzenlemeleri, yükümlülükleri,

-halka mali durumu, sonuçları, faaliyetleri, likiditesi, sermaye harcamaları, kaynakları ve önemli gelir-gider kalemleri üzerinde halihazırda ve gelecekte etkisi olan kişilerle ilişkilerini,

beyan eden kurallar oluşturmaktadır.

b) Yönetim ve Büyük Hissedarlar ile İlgili Beyanlar

Halka açık şirket yöneticileri ile %10 ve üzerinde pay sahibi olan şirket ortakları, şirket hisse senedi üzerinde gerçekleştirmiş oldukları işlemleri iki gün içerisinde SEC'e bildirmekle yükümlüdürler. "Form 4" adı verilen bir form aracılığı ile

yapılacak olan söz konusu bildirimler (30.07.2003 tarihinden itibaren) şirketin ve SEC'nin web sayfaları yolu ile kamuya duyurulacaktır. Kanun'un çıkarılmasından itibaren bir sene içerisinde, bu bildirimlerin elektronik olarak hazırlanmaları ve şirketin web sitesine gönderilmeleri gerekmektedir.

c) Şirket İçi Kontrollerin Değerlendirilmesi

Kanun'a göre, halka açık firmalar tarafından hazırlanan yıllık raporlar şirket içi kontrol raporunu da içerecektir. Bu rapor, finansal raporlama amacıyla yeterli iç kontrol yapısı ve prosedürleri oluşturma ve devam ettirme sorumluluğunu belirtmeli ve finansal raporlama amacıyla halka açık firmanın şirket içi kontrol yapısı prosedürlerinin geçerli oldukları mali yılın sonu itibarıyla bir değerlendirmesini içermelidir. Halka açık firmanın denetim firmasının, bu değerlendirmeyi PCAOB tarafından konan kurallara uygun olarak tasdik etmesi ve raporlaması gerekmektedir.

d) Halka Açık Firmanın Gerçek Zamanlı Beyanları

Kanun, kamunun aydınlatılmasının süratli ve sürekli olmasını öngörmektedir. Halka açık firmaların, halka, firmanın mali durumunda ya da faaliyetlerinde meydana gelen her türlü maddi değişikliği, hızlı ve güncel bir biçimde anlaşılır bir dil ile duyurmaları gerekmektedir. Bu duyurular, SEC'in yatırımcıların korunması için ya da kamu yararına gerekli ya da yararlı olduğunu düşündüğü trend ve nitel bilgiler ve grafikler içerebilecektir. Kanun'un bu hükmü, Birleşik Devletlerde kote olan yabancı şirketler için de uygulanacaktır. SEC "Form 8-K" ile ilgili olarak mevcut raporlama gerekliliklerini artıracak, diğer taraftan gelişmelerin sürekli güncellenmesi ile ilgili bir yapının oluşturulmasını sağlayacaktır.

e) SEC'in Periyodik Denetimleri

Kanun, hisseleri Borsaya kote olan ya da NASDAQ'da alınıp satılan halka açık şirketler tarafından yapılan beyanların en az üç yılda bir sistematik şekilde SEC

tarafından gözden geçirilmesini istemektedir. Gözden geçirme programları yapılırken SEC, halka açık firmanın mali sonuçlarını, beyannamelerini verip vermediğini, diğer halka açık firmalar ile karşılaştırıldığında hisse senedi fiyatında önemli bir istikrarsızlık yaşayıp yaşamadığını dikkate alacak; gerektiğinde piyasalarda en büyük işlem hacmine sahip halka açık şirketleri, fiyat-gelir rasyolarında farklar bulunan gelişmekte olan şirketleri ve faaliyetleri ekonomiyi ve şirketin içinde bulunduğu sektörü önemli oranda etkileyen firmaları göz önünde bulundurabilecektir. ABD’de yaklaşık olarak 15.000 halka açık şirket bulunduğundan, SEC’in yılda ortalama olarak 5.000 denetim yapması gerekecektir.

4) Analistlerin Çıkar Çatışması

SEC ya da SEC izni ile kurulmuş borsalar, menkul kıymet analistlerinin menkul kıymetlere ilişkin tavsiyelerinde tarafsızlığın sağlanması ve daha doğru ve yararlı bilginin verilebilmesi amacıyla çıkar çatışmasını önleyen düzenlemeleri yürürlüğe sokacaklardır. Ayrıca, bilinen bir çıkar çatışması olması durumunda bu hazırlanan analize ilişkin raporlar da kamuya açıklanacaktır.

a) Analistlerin Bağımsızlığı

Menkul kıymet analistlerinin bağımsızlıkları,

- araştırma raporlarının ön basım izinlerini veya onaylarını, yatırım bankacılığı faaliyetleri ile uğraşan aracı kurum tarafından istihdam edilen elemanlar, hukuk ya da yatırım araştırmalarından doğrudan sorumlu olmayan kişiler ile kısıtlamak suretiyle,
- menkul kıymet analistlerinin gözetimlerini, aracı kurum tarafından istihdam edilen ve yatırım bankacılığı faaliyetleri ile iştigal etmeyen elemanlar ile sınırlandırmak suretiyle,
- bir aracı kurum tarafından istihdam edilen bir borsa temsilcisinin (broker), aynı aracı kurumda (veya bu aracı kuruma bağlı şirketlerde) istihdam edilen menkul kıymetler analistine olumsuz bir araştırma raporu ile misilleme yapmasının ya da misilleme yapma tehdidinde bulunmasının engellenmesi suretiyle,

korunacaktır.

Ayrıca, aracı kurumlar bir menkul kıymetin halka arzına garantör ya da satıcı olarak katıldıkları ya da katılacakları dönemlerde bu menkul kıymetler ya da bu menkul kıymetleri ihraç edenler ile ilgili araştırma raporlarını yayınlamamalı ya da başka bir şekilde yaymamalıdır.

b) Olası Analist Anlaşmazlıklarının Beyanı

SEC, meydana gelebilecek çıkar çatışmalarının bertaraf edilmesi amacıyla:

- menkul kıymetler analisti de dahil olmak üzere kayıtlı aracı kurum veya bunların herhangi bir bağlı kuruluşu tarafından, halka açık firmadan hazırlanan araştırma raporu karşılığında herhangi bir bedel alınıp alınmadığının,
- menkul kıymetleri, araştırma raporunda tavsiye edilen halka açık bir firmanın halihazırda ya da araştırma raporu tarihinden önceki bir yıllık dönem esnasında, raporu hazırlayan aracı kurumun müşterisi olup olmadığı, eğer müşterisi olmuş ise, halka açık firmaya sağlanan hizmet türlerinin,
- menkul kıymet analistinin bir araştırma raporu bağlamında, genel ya da spesifik olarak incelenen halka açık firmadan kazanılmış bir geliri olup olmadığının, belirtildiği beyanları, aracı kurumdan veya menkul kıymet analistinden alabilecektir.

B) MUHASEBE REFORMU

1) Halka Açık Şirketler Muhasebe Gözetim Kurulu (PCAOB)⁹

Menkul kıymetler kanunlarına tabi olan halka açık şirketlerin denetimlerinin gözetimi ve yatırımcıların çıkarlarının korunması amacıyla, bilgilendirici denetim raporlarının hazırlanmasında kamu yararını artırmak için Kanun uyarınca, PCAOB

⁹ Public Company Accounting Oversight Board

kurulmuştur. PCAOB, federal kanunlar uyarınca kurulmuş olan ve kar amacı gütmeyen bir kuruluştur ve SEC'in gözetimine tabidir.

a) PCAOB Üyeliği

PCAOB'un;

-yatırımcıların ve halkın çıkarları konusunda bağlılık göstermiş olan,

-halka açık firmalardan, menkul kıymetler kanunları ve muhasebecilerin bu gibi beyanlar ile ilgili denetim raporlarının hazırlanmasında ve düzenlenmesindeki yükümlülükleri kapsamında istenen mali beyanlar konusunda sorumluluğu olan,

-bu beyanların yapısını anlayan,

dürüst ve itibarlı kişiler arasından seçilen beş üyesi bulunacaktır.

PCAOB'un sadece iki üyesi, sertifikalı muhasebeci (CPA) olabilecektir. Söz konusu iki kişiden bir tanesinin başkan olması durumunda bu kişi, PCAOB'da görevlendirilmeden önce en az 5 yıl süre ile faal olarak muhasebe mesleğini icra etmemiş olmalıdır. PCAOB'un üyeleri tam zamanlı olarak çalışacaklardır. Bu kişiler PCAOB'daki hizmetleri ile eşzamanlı olarak başka kişi tarafından istihdam edilemezler; başka bir ticari ya da mesleki iş ile iştigal edemezler. PCAOB'un hiçbir üyesi denetim şirketlerinden alınan belirli emeklilik yardımları haricinde herhangi bir halka açık muhasebe şirketinin karlarından pay ya da ödeme alamaz.

SEC (PCAOB başkanı, Federal Rezerv İdarecileri ve Hazine Sekreterine danışarak), PCAOB üyelerini tayin eder. Her bir PCAOB üyesinin hizmet süresi 5 yıldır, ancak ilk PCAOB üyelerinin görev süreleri (başkan haricinde) ilk tayin tarihinin ilk 4 yıldönümünün her birinde 1 yıl olmak üzere yıllık artışlarla dolacaktır. Kendinden önceki bir üyenin görev süresinin dolmasından önce bir boşluğu doldurmak için tayin edilen her bir PCAOB üyesi sadece bu görev süresinin kalan kısmı için tayin olunacaktır. Hiç kimse, hizmet dönemleri art arda olsun ya da olmasın, 2 dönemden fazla PCAOB üyesi ya da başkanı olarak hizmet veremez.

b) PCAOB'un görevleri

Kanun'a göre PCAOB'un görevleri aşağıdakilerdir:

(1) Halka açık firmalar için denetim raporları hazırlayan denetim firmalarını tescil etmek,

(2) halka açık firmaların denetim raporlarının hazırlanması için gereken denetim, kalite kontrol, etik, bağımsızlık ve diğer standartları belirlemek,

(3) kayıtlı denetim firmalarının denetimlerini yürütmek,

(4) soruşturma yapmak, disiplin takibatı yapmak ve kayıtlı denetim firmalarına ve bu firmaların ilgili kişilerine yaptırımlar uygulamak,

(5) PCAOB'un ve/veya SEC'in, mesleki standartları desteklemek ve kayıtlı denetim firmalarının sundukları denetim hizmetlerinin kalitesini artırmak amacıyla gerekli ya da uygun gördüğü diğer işleri ya da görevleri yapmak,

(6) kayıtlı denetim firmalarının uygunluklarını, PCAOB ilkelerini, mesleki standartları ve denetim raporlarının hazırlanması ve ihracı ve bu raporlar ile ilgili olarak muhasebecilerin yükümlülük ve sorumlulukları ile ilgili menkul kıymetler kanunlarını uygulamak,

(7) PCAOB bütçesini belirlemek, PCAOB'un faaliyetlerini ve personelini yönetmek.

c) PCAOB'a Zorunlu Kayıt

PCAOB'un faaliyete başlamasından 180 gün sonra, kayıtlı kamu muhasebecisi olmayan kişilerin herhangi bir halka açık firmanın denetim raporunu hazırlaması mümkün olmayacaktır.

Kanun'a göre, bir tescil başvurusunun aşağıdaki şartları içermesi gerekmektedir:

(1) Firmanın bir önceki yılda denetim raporu hazırladığı firmanın ve mevcut yıl içinde denetim raporları hazırlamayı beklediği firmaların isimleri,

(2) müşteri firmalardan, denetim, diğer muhasebecilik hizmetleri ve denetim dışı hizmetler karşılığında alınan yıllık ücretler,

(3) PCAOB'un makul çerçevede talep edebileceği ve bir önceki mali yıl ile ilgili diğer mali bilgiler,

(4) firmanın kalite politikalarının ya da muhasebe ya da denetim uygulamalarının beyanı,

(5) firma ile bağlantısı olan ve denetim raporlarının hazırlanmasına katılan ya da katkısı olan tüm muhasebecilerin lisans ya da izin numarası ve firmanın kendisinin Eyalet lisans numarasını belirten bir liste,

(6) firmaya ya da firma ile bağlantılı herhangi bir kişiye karşı herhangi bir denetim raporu ile bağlantılı olarak açılmış ve devam etmekte olan her türlü davaların listesi,

(7) halka açık bir firma tarafından SEC'e bir önceki takvim yılında verilen ve müşteri firmalar için hazırlanmış bir denetim raporu ile bağlantılı anlaşmazlıkları beyan eden beyanların kopyaları,

(8) PCAOB ya da SEC'in kurallarının kamu yararına ya da yatırımcıların korunması adına gerekli ya da uygun göreceği diğer bilgiler.

Her kayıt başvurusu, firmanın tescilinin bir şartı olarak, herhangi bir tanıklık talebi konusunda işbirliği yapma ve bu talebe uygun hareket etme vaadini, firmanın işbirliğini anlayıp kabul ettiği beyanını içerecektir.

d) Periyodik Raporlar ve Halkın Erişimi

Her bir kayıtlı denetim firmasından PCAOB'a kayıt başvurusundaki bilgilerin güncellenmesi ve PCAOB'a, PCAOB ya da SEC'in belirtebileceği ilave bilgilerin verilmesi amacıyla yıllık bir rapor vermeleri istenecektir (duruma göre sık rapor vermeleri istenebilir). Ayrıca PCAOB, bağımsız denetim şirketinden, çalışanlarından ve ihraççılardan açıklama isteyebilir, yapılan denetim çalışmalarına ilişkin dökümanları talep edebilir.

Kayıt başvurularının ve Kanun'un gerektirdiği yıllık raporların, belirli¹⁰ kısımları serbest incelemeye açık olacaktır.

2) Kalite Kontrolleri ve Etik Standartların Denetimi

Kanun, PCAOB'un kayıtlı denetim firması tarafından bu Kanun'un gerektirdiği kamu yararına ya da yatırımcıların korunması adına yararlı olan denetim raporlarının hazırlanmasında ve yayınlanmasında kullanılacak olan denetim ve tasdik standartlarını, kalite kontrol standartlarını ve etik standartları değiştirip, tadil etmesini mümkün kılmaktadır.

a) Kanun'da Belirtilen Denetim Standartları

Denetim firması 5 yıldan az olmamak üzere denetim çalışma kağıtlarını ve her türlü denetim raporları ile ilgili diğer bilgileri, varılan çıkarımları destekleyecek yeterli ayrıntıya sahip olacak şekilde hazırlayıp saklayacaktır.

Denetim raporunun ve ilgili diğer bilgilerin denetimden sorumlu kişi dışında, ehil bir kişi tarafından (PCAOB tarafından istendiği şekilde) ya da bağımsız bir inceleme elemanı tarafından ya da ikinci bir denetçi tarafından gözden geçirilmesi sağlanacaktır. Her bir denetim raporunda denetçi, şirket içi kontrol yapısını denetçi testlerinin kapsamını ve halka açık firmanın prosedürlerini anlatacaktır.

b) Şirket İçi Kontrol ile İlgili Denetim Raporu

Denetçi, elde ettiği bulguları, şirket içi kontrolün yapısının ve prosedürlerinin bir değerlendirmesini, halka açık firmanın raporunda ayrıntılı olarak ve doğru biçimde kamuya yansıttığını, denetim raporunda belirtecektir. Aynı raporda, işlemlerin ve mali beyannamelerin, genel kabul görmüş muhasebe ilkelerine uygun olarak hazırlanmasına olanak sağlayacak şekilde gerektiği gibi kaydedildikleri; halka açık firmanın gelirleri ve

¹⁰ Şu şartla ki, bu incelemeler PCAOB ya da SEC kurallarına, bu rapor ve başvurulardaki patentli ya da kişisel bilgilerin ya da diğer bilgilerin gizliliği ile ilgili yürürlükteki mevzuata tabi olacaktır. Her halükarda PCAOB tarafından ilgili denetim firmasının makul şartlar altında belirlediği bilgiler korunacaktır.

harcamalarının sadece firmanın yönetimi ve müdürlerinin iznine uygun olarak yapıldıkları belirtilecektir. Ayrıca bu rapor, şirket içi kontrollerin maddi zayıflığının ve ortaya çıkan her türlü uygunsuzluğun bir tanımını içerecektir.

c) Denetçi Kalite Kontrol Standartları

PCAOB kalite kontrol standartlarına göre denetim raporlarında;

-kayıtlı tüm denetim firmalarının mesleki etiği,

-müşterisi olan firmadan bağımsızlığı ile ilgili şartları, muhasebe ve denetim sorunlarında bu firma içinde danışmanlık, denetim işlerinin denetlenmesi, personel iş alma, mesleki kariyer anlaşmalarının kabulü ve uygulanması,

-iç soruşturma ve PCAOB'un isteyebileceği diğer şartlar,

bulunacaktır.

d) Muhasebe Firmalarının Denetimi

Kanun PCAOB'un, her bir kayıtlı denetim firmasının, Kanun'a, PCAOB kurallarına ve SEC kurallarına ya da mesleki standartlara denetim performansı, denetim raporlarının düzenlenmesi ve halka açık firmalar ile ilgili konular ile bağlantılı olarak uygunluğunu değerlendirmek amacıyla bir inceleme programı yürütmesini öngörmektedir. Denetimler, 100'den fazla halka açık firma için düzenli olarak denetim raporları hazırlayan denetim firmaları ile ilgili olarak yıllık bazda, 100 ya da daha az halka açık firma için denetim raporu hazırlayan denetim firmaları için üç yıldan daha az sıklıkta olmamak üzere yapılacaktır.

Her incelemede PCAOB, kayıtlı denetim firmasının ya da bu firma ile bağlantılı herhangi bir kişinin yapacağı her türlü uygulamayı, PCAOB kurallarını, SEC kurallarını, firmanın kendi kalite kontrol politikalarını ya da mesleki standartları belirleyecektir. Gerekirse belirlenen tüm kuralları ve uygulamaları SEC'e ve ilgili yasal Eyalet makamına bildirecek; herhangi bir ihlal ile ilgili olarak disiplin kovuşturması başlatmak için resmi bir tahkikata başlayabilecektir.

Kayıtlı bir denetim firmasının incelemesini yaparken PCAOB tarafından, seçilen firmaya bağlı çeşitli kişiler tarafından yapılan denetimler incelenecektir. Firmanın kalite kontrol sisteminin yeterliliği ve sistemin firma tarafından dokümantasyonu ve aktarılma biçimi değerlendirilecek ve firmanın gerekli olan denetim, gözetim ve kalite kontrol prosedürlerinin diğer testleri yapılacaktır.

Her bir inceleme için PCAOB'un bu bölüm kapsamındaki bulgularının yazılı bir raporu, SEC'e ve ilgili Eyalet makamına, PCAOB'un ya da müfettişin yazısı ya da yorumu eşliğinde denetim firmasından gönderilecek ve yeterli ayrıntıda kamu erişimine açık hale getirilecektir. Ancak teftiş raporunun, eleştiriler ya da firmanın kalite kontrol sisteminin olası kusurlarını içeren kısmı, firma tarafından PCAOB'u tatmin eder şekilde (rapor hazırlanmasından itibaren 12 ayı geçmemek üzere) yanıt verilmiş ise kamuya açık hale getirilmeyecektir.

e) Yaptırımlar

Kayıtlı bir denetim firmasının, Kanun hükümlerini, PCAOB kurallarını, menkul kıymetler kanunlarının denetim raporlarının hazırlanması ya da düzenlenmesi ile ilgili hükümlerini ya da mesleki standartları ihlal etmesi durumunda, PCAOB aşağıdakiler de dahil olmak üzere gerekli göreceği yaptırımları uygulayabilecektir:

(1) Bu unvan altında kaydın geçici olarak askıya alınması ya da kalıcı olarak iptal edilmesi,

(2) Bir kişinin kalıcı ya da geçici olarak kayıtlı bir denetim firmasında kaydının askıya alınması ya da engellenmesi,

(3) Bu firma ya da kişinin faaliyetlerinin kalıcı ya da geçici olarak sınırlandırılması (ilave mesleki eğitim ve öğretim gerekleri ile bağlantılı olan haller dışında),

(4) Herhangi bir aykırılıkta gerçek kişiler için 100.000 ABD Doları'na kadar, tüzel kişiler için 2.000.000 ABD Doları'na kadar para cezası; aykırılıkların "bilerek veya isteyerek" gerçekleştirilmesi durumunda, gerçek kişiler için 750.000 ABD Doları'na kadar, tüzel kişiler için 15.000.000 ABD Doları'na kadar para cezası uygulanması,

- (5) Kınama,
- (6) Ek mesleki eğitim tavsiyesi,
- (7) PCAOB'nin düzenlemelerinde yer alan diğer yaptırımlar.

3) Yabancı Muhasebe Firmaları

Kanun, halka açık herhangi bir firma ile ilgili olarak bir denetim raporu hazırlayan yabancı bir denetim firmasının; Kanun'a, PCAOB'un ve SEC'in Kanun kapsamında düzenlenen kurallarına, Amerika Birleşik Devletleri'nde kurulmuş ve buranın kanunlarına göre faaliyet gösteren herhangi bir denetim firması ile aynı şekilde ve aynı derecede tabi olmasını öngörmektedir. Bununla birlikte Kanun, yabancı bir denetim firmasının kaydının, kendi başına, Amerikan Mahkemelerinin yargı yetkisine tabi tutmak için bir temel teşkil etmeyeceğini de açıkça belirtmektedir¹¹. Kanuna göre PCAOB, yabancı bir denetim firmasının denetim raporu hazırlamasına izin vermeyebilir. Bununla birlikte ihraççıların özel nitelikli raporlarının hazırlanmasında yabancı bir denetim firması, bir görüşünü veya yerine getirdiği bir hizmeti, kayıtlı bir denetim firmasının herhangi bir denetim raporuna dayanarak yayınlarsa, gerektiğinde SEC veya PCAOB tarafından yapılabilecek tahkikatlarda kullanılabilir şekilde çalışma kağıtları hazırlamayı kabul etmiş sayılır. Kanuna göre, kayıtlı bir denetim firması, yabancı bir denetim firmasının görüşlerine dayanarak işlem yaparsa, PCAOB veya SEC'nin talebi halinde yabancı denetim firmasının çalışma kağıtlarını karşılıklı olarak sağlamaya razı olmuş kabul edilir. Böylece kayıtlı denetim firmasının yabancı firma ile olan anlaşması güven esasına bağlanmış olur.

¹¹ Yabancı denetim firmaları ile Public Company Accounting Oversight Board arasındaki anlaşmazlıkların haricinde.

C) DENETÇİNİN BAĞIMSIZLIĞI

1) Yasaklanmış Denetim Dışı Hizmetler

Kanun, kayıtlı muhasebe firmalarının denetimini yapmakta oldukları halka açık bir şirkete;

- Defter tutulması ve bununla ilgili işler,
- Finansal bilgi sistemlerinin oluşturulması ve idaresi,
- Değerleme ve ekspertiz,
- Sigorta ile ilgili hizmetler,
- İç denetim hizmetleri,
- Genel yönetim ve insan kaynakları yönetimi,
- Menkul kıymet alım satımı, yatırım danışmanlığı ve yatırım bankacılığı,
- Hukuki danışmanlık hizmetleri,
- PCAOB'nin yaptığı düzenlemelerde yapılmasına izin verilmeyen diğer

hizmetler,

gibi denetim dışı hizmetleri sağlayamayacaklarını hükme bağlamaktadır.

2) Denetim Hizmetleri ve Denetim Dışı Hizmetler İçin Ön Onay

Kayıtlı bir denetim firması, vergi hizmetleri de dahil olmak üzere yukarıdaki listede yer almayan denetim dışı hizmetleri, müşteri şirketin Denetim Komitesinin onayı ile verebilecektir. Aşağıda ön onay ile ilgili bazı kurallar yer almaktadır:

a) Denetim Hizmetleri ve Denetim Dışı Hizmetlerin Ön Onayı: Kanun, kayıtlı bir denetim firması tarafından denetim hizmetlerinin ve denetim dışı hizmetlerin verilebilmesi için müşteri şirketin Denetim Komitesinin ön onayını gerekli hale getirmiştir. Ancak kanun, denetim dışı hizmetlerin başka bir denetim firması tarafından verilmesi durumunda Denetim Komitesine herhangi bir ön onay yetkisi vermemiştir.

b) Herhangi bir özel karar gerekmemesi: Kanun, Denetim Komitesinin bir faaliyete ön onay vermek için özel kararlar almasına müsaade etmemektedir. Denetim

Komitesi üyeleri, güvene dayalı sorumlulukları altında ve ilgili diğer faktörlerin ışığında belirledikleri standartlarla tutarlı bir şekilde oy vermek durumundadırlar.

c) Bir seferde ön onay verilebilir hizmetler için sayı sınırlaması olmaması:

Kanun, Denetim Komitesi'ne bir seferde ön onay verebileceği denetim dışı hizmetlerin sayısı konusunda sınırlama getirmemiştir.

d) Komitenin bir veya daha fazla üyesinin görevlendirmesi:

Kanun, Denetim Komitesinin ön onay verme yetkisini kullanmak üzere bir veya daha fazla üyesini görevlendirmesine izin vermiştir. Ancak görevlendirilen üye, ön onay verdiği durumları bir rapor ile Denetim Komitesine bildirmek zorundadır.

e) Onaylanmış hizmetlerin kamuya açıklanması:

Denetim Komitesinin vermiş olduğu onaylar, periyodik raporlar ile yatırımcılara açıklanacaktır.

f) De-minimis kuralı:

Bir denetim firmasının, halka açık bir şirket için vermiş olduğu denetim dışı hizmetlerin bedeli, söz konusu şirketin almış olduğu tüm denetim dışı hizmetlerin bedelinin %5'inin altında kalıyorsa veya sağlanan hizmet denetim dışı hizmet olarak kabul edilmiyorsa, Denetim Komitesi ön onay kararı vermeyebilir.

g) Rotasyon:

Kayıtlı bir denetim firmasında çalışan bir sorumlu ortak baş denetçinin veya denetçinin aynı halka açık şirketi beş yıl üst üste denetlemesi mümkün değildir. Ayrıca denetçi, denetimini yapmış olduğu halka açık şirkette CEO, CFO, kontrolör, muhasebe müdürü, veya eşiti bir mevkiide görev alırsa, daha önce çalışmakta olduğu denetim firması söz konusu şirketi bir yıl denetleyemez.

D) YENİ SUÇLAR VE ARTAN CEZALAR

Kanun'un farklı maddelerinde yer alan cezai müeyyidelerden bir kısmı aşağıda yer almaktadır:

- Kanun'a göre, yasal bir incelemeyi veya şirket iflasını engellemek amacıyla halka açık şirketlerin resmi kayıtlarını bilerek yok eden, değiştiren, sahte kayıt düzenleyen veya bu niyette olduğu ispat edilebilen kişilere 20 yıla kadar hapis cezası,

- Şirketin hissedarlarını aldatmaya yönelik, para ya da mal karşılığı hisse senedi almak ya da satmak gibi eylemlere para cezası veya 25 yıla kadar hapis cezası,
- Denetçilerin çalışma kağıtlarını ve buna esas teşkil eden çalışmalarını 5 yıl süreyle saklamalarına ilişkin yükümlülükler uymaması halinde para cezası veya 10 yıla kadar hapis cezası,
- Fax, e-mail, posta yolu ile yapılan hilelere 20 yıla kadar hapis cezası,
- Kamu görevlilerine doğru bilgi veren çalışanlardan intikam almak niyetiyle, bu kişilere zarar verenlere 10 yıla kadar hapis cezası veya para cezası,
- CEO ve CFO tarafından verilen beyanların, bilerek hatalı verilmesi durumunda 1.000.000 ABD Doları'na kadar para cezası ve 10 yıla kadar hapis cezası; bilerek ve isteyerek hatalı verilmesi durumunda ise 5.000.000 ABD Doları'na kadar para cezası ve 20 yıla kadar hapis cezası uygulanabilecektir.

IV- TÜRKİYE’DE YENİ DÜZENLEMELER

Sermaye Piyasası Kurulu, "Sarbanes-Oxley Act" düzenlemelerine benzer kuralları SPK'nın Seri X No: 19 sayılı Tebliğ ile düzenlemiştir. Seri:X No:16 sayılı Tebliğ’de değişiklik yapan, 02.11.2002 tarihli Tebliğ, sermaye piyasalarında yaşanan gelişmelere Türk sermaye piyasalarının ne kadar hızlı intibak ettiğinin bir göstergesidir.

Söz konusu Tebliğ ile bağımsız denetim kuruluşları, bu kuruluşlarda istihdam edilen denetim elemanları ve diğer personelin, SPKn mevzuatı uyarınca bağımsız denetim hizmeti verdikleri firmalara, bağımsız denetim hizmeti verdikleri dönemde, bedelli veya bedelsiz olarak; defter tutma, finansal bilgi sistemi kurma ve geliştirme, işletmecilik, muhasebe, finans ve bunların uygulamaları ile ilgili işlerde müşavirlik yapma, belge düzenleme ve rapor hazırlama, değerlendirme ve aktüerya¹² hizmetleri verme, iç denetim destek hizmetleri verme, tahkim ve bilirkişilik yapma, diğer danışmanlık¹³ hizmetlerini verme faaliyetlerinde bulunamayacakları hükmü getirilmiştir¹⁴. Bağımsız denetim şirketleri, aynı halka açık firmayı en çok beş hesap dönemi için denetleyebileceklerdir. Bağımsız denetim kuruluşunun tekrar aynı müşteri ile sürekli ve/veya özel denetim sözleşmesi imzalayabilmesi için en az 2 hesap döneminin geçmesi zorunludur.

Hisse senetleri borsada işlem gören ortaklıkların yönetim kurulu tarafından kendi üyeleri arasından seçilen ve en az iki üyeden oluşan “denetimden sorumlu komite” kurma zorunluluğu da yine bu Tebliğ ile getirilen bir yeniliktir. Komite üyelerinin çoğunluğunun, doğrudan icra fonksiyonu üstlenmeyen ve yönetim konularında

¹² Aktüerya; sigortacılık tekniği ile buna ilişkin yatırım, finansman ve demografi konularında, olasılık ve istatistik teorilerini uygulayarak yasal düzenlemelere uygun prim, rezerv ve kar paylarını hesaplayarak, tarife ve teknik esasların hesaplanması işidir.

¹³ Ayrıca bağımsız denetim kuruluşunun yönetim veya sermaye bakımından doğrudan ya da dolaylı olarak hakim bulunduğu bir danışmanlık şirketi veya gerçek kişi ortakları ve yöneticileri, bağımsız denetim kuruluşunun hizmet verdiği müşterisine, aynı dönem için danışmanlık hizmeti veremez.

¹⁴ 3568 sayılı Serbest Muhasebecilik, Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik ve Yeminli Mali Müşavirlik Kanunu çerçevesinde; mali tabloların ve beyannamelerin vergi mevzuatı hükümlerine uygunluğunu incelemek ve uygunluğu tasdik etmek, konu hakkında yazılı görüş vermek ve rapor düzenlemek faaliyetleri “yapılamayacak faaliyetler” kapsamında değerlendirilmez.

murahhaslık sıfatı taşımayan yönetim kurulu üyelerinden oluşması gerekmektedir.¹⁵ Denetimden sorumlu komite, şirketin muhasebe sistemi, bağımsız denetimi ve ortaklığın iç kontrol sisteminin işleyişinin ve etkinliğinin gözetimini yapar. Ayrıca, bağımsız denetim kuruluşunun seçimi, denetim sözleşmelerinin hazırlanarak bağımsız denetim sürecinin başlatılması ve bağımsız denetim kuruluşunun her aşamadaki çalışmaları, denetimden sorumlu komitenin gözetiminde ve onayıyla gerçekleştirilir.

Bağımsız denetim kuruluşu, ortaklığın muhasebe politikası ve uygulamalarıyla ilgili önemli hususları, daha önce ortaklık yönetimine ilettiği SPK'nun muhasebe standartları ile genel kabul görmüş muhasebe ilkeleri çerçevesinde alternatif uygulama ve kamuya açıklama seçeneklerini, bunların muhtemel sonuçlarını ve uygulama önerisini, ortaklık yönetimiyle arasında gerçekleştirdiği önemli yazışmaları, en kısa sürede komiteye yazılı olarak bildirmek zorundadır.

Ortaklığın muhasebe ve iç kontrol sistemi ile bağımsız denetimiyle ilgili olarak ortaklığa ulaşan şikayetlerin incelenmesi, sonuca bağlanması, ortaklık çalışanlarının, muhasebe ve bağımsız denetim konularındaki bildirimlerinin gizlilik ilkesi çerçevesinde değerlendirilmesi konularında uygulanacak yöntem ve kriterler denetimden sorumlu komite tarafından belirlenir.

Komite, kamuya açıklanacak yıllık ve ara mali tabloların, ortaklığın izlediği muhasebe ilkelerine, gerçeğe uygunluğuna ve doğruluğuna ilişkin olarak ortaklığın sorumlu yöneticilerinin ve bağımsız denetçilerinin görüşlerini alarak, kendi değerlendirmeleriyle birlikte yönetim kuruluna yazılı olarak bildirir.

Ayrıca ortaklıklar ve aracı kurumların mali tablo ve yıllık raporlarının ilanı ve bildirim sırasında söz konusu yıllık ve ara mali tablolar ile yıllık raporların; ortaklık genel müdürü, mali tablo ve yıllık raporların hazırlanmasından sorumlu bölüm başkanı veya bu sorumluluğu üstlenmiş görevli ile yönetim kurulunca bir iş bölümü yapılmış ise, mali tablo ve yıllık raporların hazırlanmasından sorumlu yönetim kurulu üyesi

¹⁵ Hisse senetleri borsada işlem görmeyen ortaklıklar da; isteğe bağlı olarak, denetimden sorumlu komite oluşturabilirler ve bu hususa kamuya yaptıkları açıklamalarda yer verebilirler.

tarafından aşağıdaki açıklamalarla birlikte imzalanması ve kamuya yapılacak açıklamalarda da bu konuya yer verilmesi zorunludur.

a) Mali tablo ve yıllık raporların kendileri tarafından incelendiği,

b) Ortaklıktaki ve aracı kurumdaki görev ve sorumluluk alanında sahip olduğu bilgiler çerçevesinde, raporun önemli konularda gerçeğe aykırı bir açıklama içermediği ya da açıklamanın yapıldığı tarih itibarıyla yanıltıcı olması sonucunu doğurabilecek herhangi bir eksiklik içermediği,

c) Ortaklıktaki ve aracı kurumdaki görev ve sorumluluk alanında sahip olduğu bilgiler çerçevesinde, raporun ilişkin olduğu dönem itibarıyla, mali tabloların ve rapordaki diğer mali konulardaki bilgilerin, ortaklığın mali durumu ve faaliyet sonuçları hakkında gerçeği doğru biçimde yansıttığı.

İmza yükümlüsü görevliler, gerek ortaklığın iç kontrol sistemiyle, gerekse kendilerinin bilgiye ulaşma sistemiyle ilgili eleştiri ve önerilerini ortaklık yönetim kuruluna, denetimden sorumlu komiteye, ortaklığın ve aracı kurumun denetimini yapmakta olan bağımsız denetim kuruluşuna bildirmekle ve raporu incelemeleri sırasında kullandıkları iç kontrol sistemi hakkında bilgi vermekle yükümlüdürler.

Sermaye Piyasası Kurulu'nun Seri:X No:21 Sayılı Tebliği ile bağımsız denetim kuruluşlarının, anonim şirket şeklinde kurulmuş olmaları ve hisse senetlerinin nama yazılı olması, esas sermayenin en az %51'inin sorumlu ortak baş denetçi niteliğini haiz kişilere ait olması, sadece bağımsız denetim ve mesleki alanda faaliyet göstermeleri, donanım ve organizasyonlarının denetim işini yürütecek düzeyde bulunması, mesleki sorumluluk sigortası yaptırmaları şartları getirilmiştir.

Ayrıca, sorumlu ortak baş denetçilerin; mesleki deneyim süresinin en az bir yılını bağımsız denetim kuruluşlarında fiilen denetçi, kıdemli denetçi veya baş denetçi unvanı ile tamamlaması; Sermaye piyasası mevzuatı veya diğer mevzuat uyarınca bağımsız denetim yapma yetkisi iptal edilmiş olan kuruluşlarda yetki iptaline neden olan denetim faaliyetlerinde sorumluluklarının tespit edilmemiş olması gerekmektedir.

V- SONUÇ VE ÖNERİLER

ABD piyasalarında yaşanan olumsuz gelişmelerin tekrar yaşanmaması veya etkilerinin en aza indirilmesi amacıyla 2002 yılında Sarbanes-Oxley Kanunu düzenlemeleri yapılmıştır. Aynı şekilde Türkiye’de de Seri:X, No:16 sayılı Sermaye Piyasasında Bağımsız Denetim Hakkında Tebliğ’de değişiklik yapan Kurulumuzun Seri:X No:19 sayılı Tebliği ile Sarbanes-Oxley Kanunu’nda bağımsız denetime ilişkin yapılan düzenlemeleri çağrıştıran değişiklikler yapılmıştır. Bu bağlamda Sarbanes-Oxley düzenlemeleri ile SPK mevzuatında yeni getirilen veya mevcut düzenlemelerin birbirine paralel hükümlerini incelemek faydalı olacaktır.

1) Sarbanes-Oxley Kanunu’na göre, yasal bir incelemeyi veya şirket iflasını engellemek amacıyla halka açık şirketlerin resmi kayıtlarını bilerek yok eden, değiştiren, sahte kayıt düzenleyen veya bu niyette olduğu ispat edilebilen kişilere 20 yıla kadar hapis cezası verilebilmektedir.

SPKn’nda ise benzer hükümler 47/A-5 ve 47/B-1 maddeleri ile düzenlenmiştir. Buna göre; yatırımcı tarafından sermaye piyasası faaliyetleri sebebiyle veya her ne nam altında olursa olsun, sermaye piyasası kurumlarına kayden veya fiziken tevdi veya teslim edilen sermaye piyasası araçları, nakit ve diğer her türlü kıymeti kendisinin veya başkasının menfaatine satan veya rehneden veya her ne şekilde olursa olsun kullanan, gizleyen yahut inkar eyleyen veyahut bu amaca ulaşmak ya da bu fiillerini gizlemek için bilgisayar ortamında tutulanlar dahil kayıtları, tahvil ve tağyir eden ilgili gerçek kişilerle tüzel kişilerin yetkilileri 2 yıldan 5 yıla kadar hapis ve 10 milyar liradan 25 milyar liraya kadar ağır para cezası ile cezalandırılırlar. Ayrıca SPKn’na göre Kurul veya Kurul tarafından görevlendirilenlere, istenecek bilgileri vermeyen veya eksik veya gerçeğe aykırı olarak verenlerle; defter ve belgeleri bu görevlilere ibraz etmeyen, saklayan, yok eden veya bunların görevlerini yapmalarını engelleyenler 1 yıldan 3 yıla kadar hapis ve 8 milyar liradan 20 milyar liraya kadar ağır para cezası ile cezalandırılırlar.

2) Sarbanes Oxley Kanunu'nda, denetçilerin çalışma kağıtlarını ve buna esas teşkil eden çalışmalarını 5 yıl süreyle saklamalarına ilişkin yükümlülükler uymaması halinde para cezası veya 10 yıla kadar hapis cezası öngörülmüştür.

SPK'nun Seri:X No:16 sayılı Tebliği 33'üncü maddesine göre, çalışma kağıtlarının mülkiyeti bağımsız denetim kuruluşa ait olup, çalışma kağıtlarının dosyaları içinde, düzenlenmelerini izleyen yıldan itibaren 5 yıl süreyle veya bu süre içinde hukuki ihtilafa konu olanların, ihtilafın sonuçlanmasına kadar saklanması ve yetkili mercilerce istendiğinde ibraz edilmesi zorunludur.

3) Yine Sarbanes-Oxley Kanunu'nda, mali tabloların doğruluğu ve kanunlara/düzenlemelere uygunluğu hususunda şirketlerin CEO ve CFO'ları tarafından verilen beyanların, bilerek hatalı verilmesi durumunda 1.000.000 ABD Doları'na kadar para cezası ve 10 yıla kadar hapis cezası; bilerek ve isteyerek hatalı verilmesi durumunda ise 5.000.000 ABD Doları'na kadar para cezası ve 20 yıla kadar hapis cezası uygulanabilecektir.

SPK'nun Seri:X No:16 sayılı Tebliği'ne, Seri:X No:19 sayılı Tebliğ ile eklenen 28/B maddesinde "Mali tablo ve raporların Kurulun muhasebe standartları ile genel kabul görmüş muhasebe ilkelerine uygun olarak hazırlanmasından, sunulmasından ve gerçeğe uygunluğu ile doğruluğundan, Türk Ticaret Kanunu ve sermaye piyasası mevzuatı çerçevesinde ortaklık ve aracı kurumun yönetim kurulu sorumludur" hükmü yer almaktadır.

4) Yapılan son düzenlemelerde ABD'de halka açık şirketlerde Denetim Komitesi kurulması zorunluluğu getirilmiştir.

SPK'nun Seri:X No:16 sayılı Tebliği'ne, Seri:X No:19 sayılı Tebliğ ile eklenen 28/a maddesinde "Denetimden Sorumlu Komiteler" düzenlenmiştir.

5) Sarbanes-Oxley Kanunu, kayıtlı muhasebe firmalarının denetimini yapmakta oldukları halka açık bir şirkete; i) Defter tutulması ve bununla ilgili işler, ii) Finansal bilgi sistemlerinin oluşturulması ve idaresi, iii) Değerleme ve ekspertiz, iv) Sigorta ile ilgili hizmetler, v) İç denetim hizmetleri, vi) Genel yönetim ve insan kaynakları yönetimi, vii) Menkul kıymet alım satımı, yatırım danışmanlığı ve yatırım bankacılığı,

vii) Hukuki danışmanlık hizmetleri, viii) PCAOB'nin yaptığı düzenlemelerde yapılmasına izin verilmeyen diğer hizmetler, gibi denetim dışı hizmetleri sağlayamayacaklarını hükme bağlamıştır.

SPK'nun Seri:X No:16 sayılı Tebliği'nin 11'inci maddesine, Seri:X No:19 sayılı Tebliğ ile eklenen fıkrada benzer hükümler yer almaktadır. Buna göre bağımsız denetim kuruluşları, bu kuruluşlarda istihdam edilen denetim elemanları ve diğer personelin, SPK'nın mevzuatı uyarınca bağımsız denetim hizmeti verdikleri firmalara, bağımsız denetim hizmeti verdikleri dönemde, bedelli veya bedelsiz olarak; defter tutma, finansal bilgi sistemi kurma ve geliştirme, işletmecilik, muhasebe, finans ve bunların uygulamaları ile ilgili işlerde müşavirlik yapma, belge düzenleme ve rapor hazırlama, değerlendirme ve aktüerya hizmetleri verme, iç denetim destek hizmetleri verme, tahkim ve bilirkişilik yapma, diğer danışmanlık hizmetlerini verme faaliyetlerinde bulunamayacakları hükmü getirilmiştir.

6) Sarbanes Oxley Kanunu'na göre kayıtlı bir denetim firmasında çalışan sorumlu ortak baş denetçinin veya denetçinin aynı halka açık şirketi beş yıl üst üste denetlemesi mümkün değildir.

Benzer şekilde; SPK'nun Seri:X No:16 sayılı Tebliği'nin, Seri:X No:19 sayılı Tebliğ ile değişik ilk fıkrasında bağımsız denetim kuruluşlarının, sürekli ve/veya özel denetimlerde en çok 5 hesap dönemi için müşteri yönetim kurulu tarafından seçileceği hükmü yer almaktadır.

Diğer yandan Sarbanes-Oxley Kanunu'nda düzenlendiği halde, Türkiye'deki mevcut düzenlemeler içinde yer almayan hükümler de mevcuttur. Buna göre;

1. Fax, e-mail, posta yolu ile yapılan hilelere 20 yıla kadar hapis cezası uygulanması,
2. Kamu görevlilerine doğru bilgi veren çalışanlardan intikam almak niyetiyle, bu kişilere zarar verenlere 10 yıla kadar hapis cezası veya para cezası uygulanması,
3. SEC'in halka açık şirketler için uygulayacağı periyodik denetimler,

4. Bağımsız denetim kuruluşlarının denetlenmesi ve faaliyetleri konusunda gerekli düzenlemelerin yapılması amacıyla kurulan Halka Açık Şirketler Muhasebe Gözetim Kurulu (PCAOB),

hususlarındaki Sarbanes-Oxley düzenlemeleri SPK mevzuatında yer almamaktadır.

Görüldüğü üzere her iki ülkenin düzenlemelerinde, sorunların çözümü yönünde benzer adımlar atılmıştır. Ancak, Türkiye’de yapılan düzenlemeler tebliğ normu ile yapılmıştır. Bu açıdan bağımsız denetim ile ilgili düzenlemelerimizin;

i) Düzenleme normu açısından,

ii) ABD’de yaşanan son olayların bizim ülkemizde de yaşanma riskine karşı koruma gücü açısından,

iii) Cezaların caydırıcılığı açısından,

yetersiz olduğu düşünülmekte ve bunlarla ilişkili olarak;

A) Seri:X No:19 sayılı Tebliğ ile yapılan düzenlemelerin kanun normu ile yapılmasının,

B) Tüm bağımsız denetim mevzuatının, bağımsız denetçilerin hukuki sorumluluğunu da içerecek şekilde, yeniden bir bütün olarak ele alınmasının,

C) Halen Kurulumuz Muhasebe Standartları Dairesi (MSD) tarafından yürütülmekte olan bağımsız denetim şirketlerinin denetiminin daha etkin hale getirilmesini teminen, ABD’deki “Halka Açık Şirketler Gözetim Kurulu” benzeri bir yapının oluşturulmasının veya MSD’nin görev ve yetkilerinde gerekli değişikliklerin yapılmasının,

D) SPKn’nda yer alan ceza hükümlerinin “caydırıcılık” fonksiyonunu artırmaya yönelik çalışmalar yapılmasının,

E) Halka açık şirketlerin Sermaye Piyasası Kurulunca denetimlerinin, daha sistematik ve düzenli bir şekilde yürütülmesini teminen denetim standartlarının oluşturulmasının,

uygun olacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Active Finans
2002 "İtibar Kolay Kazanılan Birşey Değil", Active Finans, Sayı:24
- ANDERSON FOREST, Stephanie
2001 "Jeffrey Skilling's Surprising Split from Enron", Business Week, 15.08.2001
- AGRAWAL, Anup ve S. CHADHA
2003 "Corporate Governance and Accounting Scandals", University of Alabama, March 2003
- AKYÜZ, Abdullah
2002 "Enron Skandalı", İktisat, İşletme ve Finans, Mart 2002, Sayı 192, S:7-13
- AY, İsmail ve Başk.
2002 "Denetim Alanında Yeni Düzenlemeler ve Türkiye'ye Yansımaları", İç Denetim Dergisi, Sayı 5, S:23-26
- AYSAN, Mustafa
2002 "Muhasebe Mesleği ve Geleceği", Radikal Gazetesi, 23.10.2002
- BARBER, M. Ridgway ve R. J. G. HEDIN
2002 "The Sarbanes-Oxley Act Writes a New Chapter in Executive Compensation Arrangements", The Metropolitan Corporate Counsel, Northeast Edition, Volume 10, No:12, December 2002
- BIÇAKÇI, Ulaş
2002 "Çanlar Yönetim ve Denetim İçin Çalıyor", İç Denetim Dergisi, Sayı:5, S:59-60
- BYRNE, John A.
2002a "Commentary: No Excuses for Enron's Board", Business Week, 29.07.2002
2002b "Joe Berardino's Fall from Grace", Business Week, 12.08.2002
- CANTEKİNLER, Müşfik
2003 "Sarbanes-Oxley Act ve AB ile Ülkemize Etkileri", Activeline, Sayı 28
- CHANDLER, William B. ve L. E. STRINE Jr.
2002 "The New Federalism of the American Corporate Governance System: Preliminary Reflections of Two Residents of One Small State", University of Pennsylvania Law School Institute for Law and Economics Research Paper, No:03, 03.01.2002
- CHEMBERS, Mark L.
2002 "The Sarbanes-Oxley Act of 2002", www.accountingmalpractice.com, 01.08.2002
- COFFEE Jr., John
2003 "What Caused Enron?: A Capsule Social and Economic History of the 1990's", Columbia Law School, The Center for Law and Economic Studies, Working Paper No:214, 20.01.2003, New York
- CUNNINGHAM, Lawrence A.
2002 "The Sarbanes-Oxley Yawn: Heavy Rhetoric, Light Reform (And it Might Just Work)", Boston College Law School Public Law and Legal Theory Research Paper Series, Research Paper No:01, 07.11.2002

- DOĞU, Murat
2002 "Sermaye Piyasalarının Yeni Pusulası: Sarbanes-Oxley Kanunu", SPK Meslek Personeli Derneği Bülteni, Sayı:3, S:19-25
- Enron Corp.
2001 "Annual Report of 2000", www.enron.com
- ERDİKLER, Şaban
2003 "Bağımsız denetimin sahibi kim?", Dünya Gazetesi, 22.01.2003
- Ernst & Young
2002 "An Overview of Sarbanes-Oxley Act of 2002", www.ey.com
- Fortune
2001 Full List of Fortune 500 for 2000, www.fortune.com
- GLECKMAN, Howard ve Başk.
2002 "Tax Dodging : Enron Isn't Alone", Business Week, 04.03.2002
- GORDON, Jeffrey N.
2003 "Governance Failures of the Enron Board and the New Information Order of Sarbanes-Oxley", Columbia Law School, The Center for Law and Economic Studies, Working Paper No:216, March 2003, New York
- GORMAN, Thomas O.
2002 " Sarbanes-Oxley Act of 2002", American Bar Association Administrative Law Section, Annual Meeting, 15.10.2002, Washington D.C.
- HARBRECHT, Douglas
2001a "Enron's Ken Lay : "There's No Other Shoe to Fall"", Business Week, 24.08.2001
2001b "We Built a Heck of a Business", Business Week, 24.08.2001
- JENSEN, Robert
2002 "Alternative Futures A Review of Defying Corporations, Defining Democracy", Texas Observer, 27.06.2002
- KAPLAN, Charles H.
2002 "The Sarbanes-Oxley Act of 2002 - Employment Law Aspect", www.thelenreid.com/articles Winter 2002-2003
- KOÇ, Kemalettin
2002 "Şirketlerin Muhasebe Skandallarına Karşı Amerika'da Alınan Önlemler", Dünya Gazetesi, 27.12.2002
- KRUGMAN, Paul
2002a "Death by Guru", New York Times, 18.12.2001
2002b "Flavors of Fraud", New York Times, 28.06.2002
2002c "Greed Isn't Good ", New York Times, 04.06.2002
- LANGEVOORT, Donald C.
2002 "Managing the "Expectations Gap" in Investor Protection: The SEC and the Post-Enron Reform Agenda", Georgetown University Law Center 2002 Working Paper Series, Working Paper No.328080
- McNAMEE, Mike ve Başk.
2002 "The Reluctant Reformer", Business Week, 25.03.2002
- NORRIS, Floyd
2002 "The Markets: Market Place: Yes, He Can Top That", New York Times, 17.07.2002

- NUSSBAUM, Bruce
2002 "Can You Trust Anybody Anymore?", Business Week, 28.01.2002, Special Report on the Enron Scandal
- ÖNDER; İzzettin
2002 "Worldcom Tipik Bir Göstergedir", Evrensel, 02.06.2002
- ÖZYÜREK, Mustafa
2002 "Muhasebe krizi (I)", Finansal Forum, 23.07.2002
- PERINO, Michael A.
2002 "Enron's Legislative Aftermath: Some Reflections on the Deterrence Aspects of the Sarbanes-Oxley Act of 2002", Columbia Law School The Center for Law and Economic Studies, Working Paper No:212, October 2002, New York
- POWERS, William C.
2002 "Report of the Investigation by the Special Investigative Committee of the Board of Directors of Enron Corp.", Senate Subcommittee, WL 198018, 01.02.2002
- Protiviti Inc.
2002 "Frequently Asked Questions Regarding to the Sarbanes-Oxley Act Executive Requirements", www.protiviti.com, 13.09.2002
- RIBSTEIN, Larry E.
2002 "Market vs. Regulatory Responses to Corporate Fraud: A Critique of the Sarbanes -Oxley Act of 2002", Illinois Law and Economics Working Papers Series, Working Paper no.Leo2-008, September 2002
- SCHEER, Robert
2002 "Commentary; Bush Overplays the Terror Card; It's 'unpatriotic' to say that corrupt business is ruining our economy", Los Angeles Times, 25.06.2002
- ŞEHSUVAROĞLU, Emre
2002 "Pay Sahiplerinin Korunması ve Tarafsız Denetim", İç Denetim Dergisi, Sayı:5, S:54-58
- TAMER, Meral
2002a "ABD için Enron, 11 Eylül'den daha önemli", Milliyet Gazetesi, 07.02.2002
2002b "Dört başı mamur bir skandal: Enron", Milliyet Gazetesi, 15.01.2002
- TURHAN, M. İbrahim
2002 "İflaslar ve Borsa Krizleri ", www.musiad.org
- WEBER, Joseph
2002a "Commentary: Why Andersen Is Making A Last Stand", Business Week, 13.05.2002
2002b "Commentary: The Lingering Lessons of Andersen's Fall", Business Week, 01.07.2002
- WEE, Heesun
2002 "Corporate Ethics: Right Makes Might", Business Week, 11.04.2002
- WISENBERG, Solomon L.
2002 "New Criminal Statutes and Penalties under the Sarbanes-Oxley Act of 2002", Ross, Dixon & Bell
- YENAL, Merve
2002 "Ya tuz kokarsa... ", Hürriyet İK, 03.07.2002